

รู้รอบเมืองสุโขทัยในครั้งเก่าผ่านเรื่องเล่าของครูผู้เห็นแจ้ง

บทบันทึกอันควรค่าจากดินแดนพระร่วง

หาไหนไม่มีเหมือน

กาญจณี คำบุญรัตน์

หาไหนไม่มีเหมือน

กาญจน์ คำบุญรัตน์

กรุงเทพมหานคร • สำนักพิมพ์มติชน • ๒๕๕๒

หาไหนไม่มีเหมือน • กาญจนี คำบุญรัตน์

พิมพ์ครั้งแรก : สำนักพิมพ์มติชน, กันยายน ๒๕๕๒

ราคา ๑๒๕ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

กาญจนี คำบุญรัตน์.

หาไหนไม่มีเหมือน. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒.

๑๖๔ หน้า

1. สังคมชนบท-การค้า-เนินชีวิต-การค้าเรื่อง

I ชื่อเรื่อง

307.74

ISBN 978 - 974 - 02 - 0440 - 4

- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุชาติ ศรีสุวรรณ • ผู้ช่วยจัดการสำนักพิมพ์ : ประยงค์ คงเมือง
- บรรณาธิการบริหาร : สุกฤษณ์ บุญปาน • บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : ศิริพงษ์ วิทยุโรจน์
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : กิตติวรรณ เจริญวิเศษ • ผู้ช่วยบรรณาธิการ : โมน สวัสดิ์ศรี
- พิสูจน์อักษร : ศรีวิไล ปานสีทา • คอมพิวเตอร์กราฟิก : ปณพร อ่อนน้อม
- ออกแบบปก : อริญชัย ลิ้มพานิช • ศิลปกรรม : ประภาพร ประเสริฐโสภาค
- ประชาสัมพันธ์ : กมลทิพย์ ธนะกิจรุ่งเรือง

สำนักพิมพ์มติชน • www.matichonbook.com

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๑๓๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๔-๐๐๒๑ ต่อ ๑๓๓๕ โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๕๕๔๘

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองพิมพ์สี บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๑๓๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๔-๐๐๒๑ ต่อ ๒๕๐๐-๒๕๐๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชาสรรคร์ ๒ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๔-๒๑๓๓, ๐-๒๕๕๒-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๕๒-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๑๓๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๔-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๐-๓๓๕๓ โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๙๐๙๐

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co.,Ltd. 12 Tethsabannaruemam Rd,

Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	๗
คำนำผู้เขียน	๘
น้ำท่วมทุ่ง	๑๓
ในน้ำมีปลา	๒๓
ปลาอย่าง ปลาเกลื่อ	๓๒
ซักชนาง	๔๒
ก่ายเตี้ยวสุโขทัย	๕๓
สังฆกรรมที่ได้จากการแกะมะขาม	๖๔
ย่าตกอฐ	๗๓
สถานเปลื้องทุกข์	๘๓
ชราท้าว	๙๑

ไม่รู้ว่าจะหลบไปแห่งใด	๑๐๓
สวะ...ที่ไม่ใช่สวะ	๑๑๔
พ่อของฉันหันสมัยอยู่เสมอ	๑๒๒
รอดปากเหยี่ยวปากกา	๑๓๐
ฉันหัดดีดจะขี่เมื่ออายุ ๗๐	๑๔๐
มาเป็นคนแก่ที่น่ารักกันเถอะ	๑๕๐
ประวัติผู้เขียน	๑๖๒

คำนำสำนักพิมพ์

ในบรรดาความรู้ที่แฝงอยู่ในซอกมุมของประสบการณ์ ย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้ที่ได้จากผู้อาวุโส รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขา เป็นสิ่งที่ผู้คนควรรับฟังและตระหนักถึง...

นอกเหนือความรู้ของผู้อาวุโสแล้ว ประวัติศาสตร์มากมายที่ซ่อนตัวอยู่ในเมืองเก่าย่อมมีความสำคัญเช่นกัน เนื่องเพราะเมืองเก่าในสมัยโบราณของสยามล้วนมี “เรื่องเล่า” ที่คนรุ่นหลังควรศึกษาหากแห่งแห่งอดีต เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นไปในปัจจุบัน ก้าวออกไปสู่นาคตอย่างมั่นคง

และจะดีแค่ไหน...หากภูมิความรู้ของคุณกาญจน์ คำบุญรัตน์ ผู้อาวุโสซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในสุโขทัยเมืองเก่า ทั้งเคยประกอบอาชีพเป็นครูอาจารย์ ได้ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านคำบอกเล่าของท่าน กลับกรองผ่านเนื้อที่คอळมันน์ในนิตยสาร 'ตัวคุณ

ก่อนจะนำมารวมพิมพ์เป็นหนังสือ *หาไหนไม่มีเหมือนเล่มนี้*

ด้วยบทบันทึกอันทรงคุณค่าของตัวอักษร หนึ่งในนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัยเมืองเก่า รวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชุมชนของชาวสุโขทัย นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

ไม่เพียงเท่านั้น ท่านยังขีดเขียนเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยหลังเกษียณของท่าน เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะข้อคิดจากประสบการณ์ที่ท่านได้สัมผัสโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวยังสถานที่สำคัญ ปรัชญาจากความมุ่งมั่นที่จะสรรค์สร้างบางสิ่งให้ลุล่วง ทัศนคติต่อพฤติกรรมของลูกหลาน

ซึ่งเป็นสิ่งที่ท่านเพียรเพื่อแผ่ให้แก่คนร่วมสมัย

ภายใต้ประสบการณ์ของผู้อาวุโสที่มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ นับเป็นเครื่องการันตีถึง “ข้อคิดเชิงคุณค่า” ของท่านที่มอบไว้ให้กับสังคม โดยเฉพาะคนรุ่นลูกหลาน ซึ่งสมควรเรียนรู้ผ่านบทบันทึกที่ท่านขีดเขียน

เพื่อให้คนรุ่นหลังได้จดจำถึงความงดงามของอดีต แตกต่างจากความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเป็นการทำลายรากเหง้าของสังคม

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นบทบันทึกที่ควรค่าแก่การตระหนักรู้ถึงความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะ “ครู” ผู้มอบแง่คิดอันล้ำค่าให้แก่สังคมไทย

สำนักพิมพ์มติชน

คำนำผู้เขียน

ชาวสุโขทัยที่เกิดและเติบโตในจังหวัดสุโขทัยมีอายุเกินกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว จะรู้ว่า “สุโขทัยมีอะไรดีๆ ไซ้จะมีแต่เมืองเก่า”

“อะไรดีๆ” เป็นเรื่องที่ได้พบได้เห็นได้สัมผัสมาด้วยตัวเอง และมีความเต็มใจประทับใจจนยากที่จะลืมเลือน ผู้ที่เป็นชาวบ้านก็จะเล่าให้ลูกหลานฟังว่า ครั้งกระนั้น ปู่ ย่า ตา ยาย ได้พบได้เห็น ได้เคยทำอะไรที่ประทับใจไว้บ้าง ลูกหลานได้ฟังก็ตื่นตื้น มองเห็นภาพที่ปู่ย่าตายายได้ทำไว้ เมื่อเวลาผ่านไปก็ลืมเลือน เพราะไม่ได้เขียนไว้ให้อ่านเป็นหลักฐาน

“อะไรดีๆ” ในสมัยปู่ย่าตายายที่ได้พบได้เห็นได้สัมผัสด้วยตัวเองนั้น บางอย่างไม่มีแล้วในปัจจุบัน ไม่มีทั้งสภาพบ้านเมืองที่มีอะไรดีๆ และไม่มีทั้งตัวผู้เล่าที่ได้เคยพบเคยเห็น เรื่องต่างๆ จึงสูญสลายไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย

บังเอิญโชคดีที่ตัวฉันนั้นได้ประสบพบเห็น “อะไรดีๆ” ในเมืองสุขุขทัยในสมัยเมื่อเป็นเด็กมามาก และมีความประทับใจในเหตุการณ์ที่ได้พบเห็น และบางครั้งก็ได้ลงมือทำด้วยตัวเองอย่างสนุกสนาน เหตุการณ์เหล่านั้นไม่เคยลืมเลือน และประทับใจอยู่ตลอดเวลา

และสิ่งสำคัญก็คือ ยังมีชีวิตอยู่ พอที่จะเล่าเรื่อง “อะไรดีๆ” โดยการเขียนให้ผู้อ่านได้รับทราบสิ่งที่ได้ประสบมาด้วยตัวเอง ตัวเองมีความเต็มใจประทับใจในเหตุการณ์ที่ได้ผ่านมา จึงอยากให้อ่านได้มีอารมณ์ร่วมกับผู้เขียน

เมื่อท่านได้อ่านเรื่อง “หาไหนไม่มีเหมือน”

กาญจณี คำบุญรัตน์

หาไหนไม่มีเหมือน

น้ำท่วมทุ่ง

“น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง”

คำพังเพยที่เปรียบกับคนที่พูดมาก แต่ไม่ค่อยยั้งเนื้อถ้อย
กระตือรือร้น เป็นน้ำไปเสียเยอะ เนื้อไม่ค่อยมี หรือมีก็มีน้อย

คนโบราณเข้าใจเปรียบเทียบสภาพธรรมชาติกับชีวิตผู้คน ถ้าคน
ไม่เคยเห็นน้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรงที่เป็นธรรมชาติและเป็นเรื่อง
จริง จะนึกภาพไม่ออกว่าน้ำท่วมทุ่งมีสภาพเป็นอย่างไร แล้วผักบุ้ง
โหรงเหรงมีสภาพเป็นอย่างไร ทำให้จึงมาเปรียบกับคำพูดของคน

แต่ถ้าท่านเคยเห็นหรือเคยเที่ยวทุ่งขณะน้ำท่วม จนเห็นสภาพ
ผักบุ้งที่ชะลูดน้ำเป็นหย่อมๆ มองดูโหรงเหรง คือน้อยมากเมื่อ
เปรียบกับบริเวณทุ่งที่น้ำท่วม ท่านจะมีความเข้าใจว่า “น้ำ” ก็คือ
คำพูดที่พูดไปมาก “ผักบุ้ง” คือเนื้อความที่มีน้อย เห็นได้ชัดเจน
ดังที่ฉันและพรรคพวกได้ไปเห็นเป็นประจำทุกปีขณะที่อยู่สุโขทัย

เมื่อ ๒๐-๓๐ ปีก่อนโน้น สภาพที่เห็นยังติดตาตรึงใจจนอยากจะ
ให้ใครๆ ได้ไปเห็น เพราะมันเป็นธรรมชาติที่งดงาม

ทว่าปัจจุบันนี้อย่าไปหาเลย ไม่มีให้ชมอีกแล้ว

**สุโขทัยเป็นจังหวัดที่มีที่ราบมากมายและส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม พอถึง
หน้าน้ำ น้ำเหนือหลากมา มันจะไหลท่วมไปตามที่ราบลุ่มเหล่านั้น
มองดูเป็นทุ่งกว้างเว้งว่างสุดลูกหูลูกตาคล้ายเป็นทะเล ถ้าไม่มีต้นไม้
โผล่ขึ้นมาตรงนั้นตรงนี้ที่ละต้นสองต้นประปราย ซึ่งแต่เดิมที่ราบ
เหล่านี้จะเป็นป่าละเมาะ เป็นที่ที่มีเจ้าของจับจองไว้แต่ยังไม่ได้ทำ
ประโยชน์ จึงเป็นทุ่งสำหรับเลี้ยงวัวเลี้ยงควายของชาวบ้าน มีต้นไม้
ยืนต้นเล็กๆ ขึ้นประปราย เช่น ต้นจิก ต้นจวง ต้นกระพุ่มป่า พอ
เป็นร่มเงาให้พักอาศัยในยามแดดร้อน พอหน้าท่วมก็กลายเป็นทุ่ง
เว้งว่าง เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวสุโขทัยไปทุกแห่งแล้วแต่ใคร
จะใกล้ทุ่งไหน ต่างก็พายเรือเที่ยวเล่นในทุ่งน้ำท่วมกันอย่างเพลิดเพลิน
เพลินเจริญใจ**

เป็นความสุขของคนเมืองน้ำท่วมที่อยากจะหาที่ใดมาเปรียบปาน

ทุ่งน้ำท่วมที่ฉันและพรรคพวกไปเที่ยวกันเป็นประจำเกือบ
ทุกปีนั้นเป็นท้องทุ่งที่อยู่ในอำเภอเมืองทางปากแม่น้ำทิศตะวันตก
ต้องพายเรือข้ามแม่น้ำยมจากฝั่งตะวันออกที่อยู่อาศัยไปยังคลอง
ที่น้ำไหลเข้าทุ่ง พายตามน้ำไหลไปสักครู่ก็จะออกทุ่งกว้างซึ่งเป็น
แหล่งที่เที่ยวอันสุขสำราญ

พอน้ำหลากมาเข้าท่วมบ้านช่องเรือกสวนไร่นาในตอนแรกๆ
เรายังไม่ไปเที่ยวทุ่ง เพราะกระแสน้ำจะแรงและไม่แน่ใจว่าจะท่วม

มากน้อยหรือเหมาะที่จะไปเที่ยวหรือเปล่า ถ้าระดับน้ำท่วมสูงผิดปกติเราก็ไม่ไปเที่ยว เพราะแลดูน้ำกลัวเมื่อออกท้องทุ่ง ถ้าจะคอยให้น้ำลดจนได้ระดับพอดีจนเที่ยวได้เราก็ไม่ไป เพราะพอน้ำลดหลุ่ก็เริ่มเนา ครบน้ำจับต้นไม้ใบหญ้า เป็นทัศนียภาพที่ไม่น่าดูเราก็งดไปในปีนั้น การจะออกไปเที่ยวระดับน้ำต้องพอดีๆ ไม่สูงหรือไม่น้อยจนเกินไป พอน้ำไหลท่วมหนึ่งสัปดาห์ไม่ท่วมมากไปกว่านี้แล้ว ซึ่งเรียกว่า “น้ำนอนทุ่ง” ผู้เชี่ยวชาญในการดูน้ำจะส่งข่าวมาบอกว่าเที่ยวทุ่งได้แล้ว เราจึงจะเตรียมตัวไปเที่ยวกัน

การเตรียมตัวคือการบอกกล่าววันที่จะไปเที่ยวกันหลายๆ ลำ (ไปลำเดียวจะไปสนุกกับอะไร) ฝ่ายชายเป็นฝ่ายหาเรือคือเรืออีโป่งที่ใหญ่พอนั่งได้สัก ๕-๖ คน พร้อมด้วยนายท้ายที่มีความชำนาญในการถือท้ายเรือ ข้อลำแข็งแรงเพราะต้องพายตัดกระแส น้ำยามข้ามปากและพายถือท้ายเรือตลอดเวลา แนนอนต้องเป็นผู้ชายเหมือนกับคนพายหัว คนที่นั่งตรงกลาง ๓-๔ คนจะเป็นผู้หญิง มีหน้าที่หาอาหารการกินสำหรับอาหารกลางวันในเรือ ถ้าเป็นนางในวังสมัยก่อนคงจะเตรียมน้ำพริกลงเรือห่อใบบัวหอมนำกินไปกิน แต่ของเราไม่ใช่...เราจะทำปลาข้าวสับรสแซบบ้าง น้ำพริกมะขามสดบ้าง บางลำก็มีน้ำพริกกะปิ มีปลาช่อนแดดเดียวที่เราเรียกว่าปลาเกลือทอดไปอีกอย่างเท่านั้นก็เพียงพอ ผักจิ้มไปหาเอาข้างหน้า นอกนั้นก็เตรียมข้าวสวย ขนมมนมเนยของขบเคี้ยวเตรียมไปกินให้พร้อม บางลำเตรียมเตากับกระทะไปด้วยก็มี

พอถึงวันนัดหมายหลังกินข้าวเช้าแล้ว เรือทุกลำ (ประมาณ ๔-๕ ลำ) จะรวมตัวกันที่ริมตลิ่งหน้าบ้านของฉัน พอครบเสร็จก็